

ФУНДАТОР НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ
“ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗАПОВІДНИК “ПЕРЕЯСЛАВ”

(До 80-річчя М.І.Сікорського)

До знакових постатей, які від народження найбільше любили Україну, робили і роблять добрі справи на її користь, належить творець і директор Національного історико-етнографічного заповідника “Переяслав” Михайло Іванович Сікорський, який упродовж 52 років керівної роботи у Переяславі-Хмельницькому створив ціле музейне містечко, що налічує 25 окремих музеїв та 481 об’єкт, у яких дивують прискіпливого відвідувача понад 480 тисяч найрізноманітніших експонатів.

Доба Київської Русі, ще раніші часи, включаючи й Трипільську культуру, визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького, свідки діянь Івана Мазепи і Григорія Сковороди, перебування Тараса Шевченка на Переяславщині, малознані сторінки нашої історії ближчого часу, зокрема й кривавої епопеї біля Букрина восени 1943 року...

Червоною ниткою через усе це проходить дух українства, етапи його розвитку, побут і обрядовість. Тут, у Переяславі, найрельєфніше постають обриси нашої історії. Треба лише мати не збайдужіле до рідної історії серце і хоча б раз побувати у тамтешніх музеях. Бо в цих скарбницях є речі, яких немає ніде і яким заздрять фахівці та володарі найкращих колекцій світу. Тож не випадково у Переяславі, особливо влітку, чути найрізноманітніші мови з усіх континентів.

А все починалося 1951 року, коли молодий випускник історичного факультету Київського держуніверситету Михайло Сікорський ступив на переяславську землю й очолив умовно існуючий місцевий краєзнавчий музей, що налічував аж... 32 експонати.

Перший етап роботи завершився весною 1954-го, коли бучно святкувалося 300-річчя так званого возз’єднання України з Росією. Переяслав представив тоді численним гостям першу експозицію з експонатами саме до тієї дати.

Потім працюючий колектив під керівництвом М. І. Сікорського відтворив інші періоди з історії Переяслава, врешті, облаштував на околиці міста музей просто неба, куди звезено-знесено старожитності мало не з пів-України, розширив свою допомогу іншим музеям Київщини.

“Оригінально... Захоплююче... Ми пізнаємо тут історію України...”. Ці та інші подібні відгуки я чув неодноразово від багатьох відвідувачів переяславських музеїв. Фахівці, поцінуючи зроблене колективом, називають його подвижництвом, бо все те, що відтворено і створено у Переяславі, інакше і не назвеш.

Але треба знати, з якими труднощами народжувалися всі ці музеї. В перші роки не було ні грошей, ні транспорту, і всі роботи музейників будувалися на ентузіазмі директора М. І. Сікорського та його помічників. Михайло Іванович вже й не порахує, скільки разів доводилося долати партійне табу щодо відображення в експозиціях певних українських реалій, ламати самодурство деяких керівників. Особливо після святкового буму 1954 року, коли “датну” пару випустили до наступного ювілею. “Які розкопки споруд часів Київської Русі?”. “Який музей під відкритим небом?”. Навіщо вам нові приміщення?”. “Сікорський чинить врозріз із партійною лінією...”. Ці та інші запитання-гальма і вердикти “розібратися” з норовистим директором не лише зв’язували руки музейникам, а й ставили часом перед вибором: бути чи не бути?

Михайло Іванович здолав усі ці перешкоди, пройшовши двічі через звільнення з роботи та виключення з партії. Але його авторитет, який швидко зростає не лише у Києві, та обурення громадськості ставили самодурів на місце. Хоча все те обернулося не однією раною в серці.

А ще хворобами. Важка праця (Михайло Іванович сам ходив у численні експедиції, розкопував старожитності, майстрував нарівні з робітниками, а часом – і більше за них), аскетичне життя “сторожа” при музеї (півтора десятка років жив серед експонатів, а всі свої гроші витрачав на придбання потрібних музеям речей), врешті, нервові напруження після чергових “накачок” у високих кабінетах обернулися кількома важкими хворобами, які Михайло Іванович теж здолав, бо не мислив себе без музеїв і не уявляв, як же це без нього будуть робити ту чи ту експозицію.

Певно, є Бог на світі, казали співробітники, бо теж не уявляли свого подальшого життя без Михайла Івановича, без його оптимізму, його особистого прикладу і нових планів свого керівника.

Ось так і злинули понад півсотні літ директорства М. І. Сікорського у Переяславі-Хмельницькому. Нарешті його пошановано високими відзнаками нашої держави. Він – лауреат Шевченківської премії, лицар ордена Богдана Хмельницького, інших нагород, автор п'яти книжок та понад сотні наукових статей, член багатьох поважних Товариств істориків, музейників та охоронців пам'яток вітчизняної культури. До його мудрих порад прислухаються молодші фахівці. Його слово авторитетно звучить на високих представницьких зібраннях. Великі люди України мають за честь бути знайомими з Михайлом Івановичем, спілкуватися з ним.

Я теж гордий з того, що нас об'єднує майже тридцятилітня дружба, що мені вдалося написати книжку “Переяславський скарб”, а потім доповнений варіант її видати під назвою “Обереги нашої пам'яті”, яка розійшлася масовим тиражем по всьому світу.

Те, що я подав у книжці з життя і діяльності М. І. Сікорського до його 75-річчя, явно вже потребує доповнення. Бо час і Михайло Іванович не стояли цих п'ять років на місці. Хоча і в роки незалежності йому працюється далеко не так, як мріялося про це в 1991-му.

Звичайно, авторитет його музейного містечка не підупав. Навпаки. Указом Президента України Переяслав-Хмельницький історико-культурний заповідник дістав статус Національного, чим поціновано його як загальнодержавне, так і міжнародне значення. Але від того проблем не поменшало. Директор як вибивав якісь фінансові крихти на облаштування нових експозицій, так і далі вибиває їх. На жаль, побільшало проблем з охороною та збереженням культурних цінностей заповідника, які нині вимагають більшої уваги до себе як держави в цілому, так і місцевої влади. Тож Михайло Іванович клопоче, переконує, вибиває... Як тридцять, як двадцять літ тому. Бо він намітив таку велику програму розвитку Переяслав-Хмельницького музейного комплексу, що на це потрібні роки і роки. Бо його колектив сповнений бажання реалізувати все намічене, аби примножити музейні скарби і славу заповідника.

Так, Михайло Іванович і сьогодні живе майбутнім. Чим? Напередодні його 80-річчя я вкотре побував у Переяславі-Хмельницькому, обійшов з директором його великі музейні володіння, де побачив чимало змін. З'явилися нові об'єкти й експозиції як в центрі міста, так і в музеї просто неба. Ще вищими стали дерева рукотворного парку на Татарській горі, в якому ховаються і первісна людська стоянка, і задумливі кам'яні баби, і селянські садиби – свідки кількох століть, у яких і нині кипить не бутафорне, а справжнє трудове життя.

Ще падали останні яблука у пожухлу траву, ще повсюди багряніла калина – так пишно, так щедро вона вродила цього року, ніби спеціально готувалася до ювілею свого творця...

Намилувавшись тим дивом, розчулені побаченням, ми присіли в затишку відтвореної давнини на Татарській горі. Десь внизу жебонів Трубіж, за яким мов на долоні розкинулося сучасне многолике місто. А тут, на горі, серед маківок “переселених” сюди церков та вітряків, гомоніли віки і віки. Ми прислухалися до того гомону, і якимось невимушено потекла розмова про час, уроки життя і найсокровенніше...

– Ніколи не думав, що життя таке швидкоплинне, – якимось важко зітхнув Михайло Іванович. – Ніби вчора приїхав до Переяслава, а вже ген-ген... Стільки прожито і пережито... Господи, інколи думаю: невже все те було зі мною? Невже може випасти таке на одну долю?

Мій співрозмовник замовк, і я здогадався, про що він подумав. Його думки сягнули голодного дитинства в Чигирині і раннього сирітства, виховання в дитячому будинку і воєнних випробувань роботою аж у Сибіру, важкого навчання в Київському держуніверситеті, де він був одночасно і студентом, і кочегаром університетської котельні, перших кроків директорства на переяславській землі.

– І все-таки я щаслива людина, – усміхнувся директор. – Щасливий тим, що доля звела мене з музейною справою. І закинула саме у Переяслав, де упродовж багатьох віків творилася історія України. Тут народились і правила найвидатніші діячі Київської Русі, з Переяславом пов'язана і перша літописна згадка про Україну. Перша митрополія... Богдан Хмельницький... Іван Мазепа... Григорій Сковорода...

Я відразу зрозумів, що Переяслав не може зібрати усе це в одному музеї, присвяченому 300-

річчю Переяславської ради. А ще коли розкопали кілька городищ Черняхівської культури та храмів часів Київської Русі... Експонати пішли потоком... Наш працьовитий колектив дістав такі речі, які виходили за рамки вже схвалених у верхах майбутніх експозицій.

І тоді я звернувся до секретаря Київського обкому партії Петра Тимофійовича Тронька з кількома пропозиціями. Він підтримав мене. Спасибі цьому чоловікові, який упродовж багатьох років був ніби моєю охоронною грамотою. Він чудово зрозумів усі наші задуми і допомагав як міг в їхній реалізації, вже як заступник Голови Ради Міністрів УРСР.

Стільки разів наді мною збиралися хмари – недалекі чиновники не давали нормально працювати, але в Києві завжди знаходилися компетентні і впливові люди, які підтримували мене і справи нашого колективу. У цьому зв'язку добрим словом хочу згадати колишнього відповідального працівника культури, на жаль, уже покійного Євгена Володимировича Черепакіна. Саме завдяки підтримці таких небайдужих до української культури фахівців і народився у Переяславі цілий комплекс музеїв.

Кажуть, людина за свій вік має збудувати дім, посадити дерево, виростити дітей. Наш колектив посадив 45 тисяч дерев, 35 тисяч кущів. Ми відтворили 481 об'єкт старожитностей, зібрали 483 тисячі експонатів, 167 тисяч з яких становлять наш основний фонд. Щоб знайти все це, ми об'їздили понад тисячу населених пунктів України і поза її межами. Наші пошукові шляхи-дороги склали понад 120 тисяч кілометрів.

Так, я гордий з того, що мені вдалося зробити на музейній ниві. Музеї воістину стали моїм життям. Я вставав уранці з думою про них, жив ними упродовж кожного дня і лягав спати, плануючи музейні справи на майбутнє.

Можливо, саме це не дало мені можливості пізнати родинне щастя, – якось гірко зітхнув Михайло Іванович, відвів погляд і замовк. Я не став тривожити той біль недоречними запитаннями, бо відчував: співрозмовнику хочеться побути трохи наодинці зі своїми думками, осудити чи обумовити той вибір долі, який не дав йому за молодості ні квартири, ні дружини, ані синів. Ось так і звичував він своє життя. Щоправда, останніми роками хоч у своїй квартирі, біля парку, що носить його ім'я, біля відродженого з небуття давньоруського князя Володимира Глібовича.

– Життя не переробиш, – знову зблиснули очі Михайла Івановича. – І якби повторно довелося вибирати свою долю, я вибрав би музейну справу. Бо у Переяславі ще дуже багато роботи.

Господи, якої ще роботи, подумалося мені. Стільки зроблено. Навіть за останні п'ять років, коли вже можна було лише водити гостей і пишатися тим, що є. Але ж не такої вдачі Михайло Іванович. Тож зовсім недавно народилися музеї лікарських рослин, історії православної церкви, історії освіти Переяславщини, історії українських народних обрядів та звичаїв. А ще переселили в нове приміщення й оновили Музей українського народного рушника. У велелюдних місцях поставили пам'ятники Григорію Сковороді, Тарасу Федоровичу (Трясилу), Володимирі Глібовичу та монумент-пантеон переяславцям, які загинули на фронтах Великої Вітчизняної війни.

А цього приїзду в Переяслав-Хмельницький мене водили залами нових музеїв – історії філософії в Україні, Трипільської культури, козацької слави, відтвореної у дерев'яній скульптурі і картинах заслуженого артиста України киянина Василя Завгороднього. А в музеї просто неба вже готувалися експозиції про історію розвитку лісового господарства України та чорнобильську біду, тобто народжуються 26-й і 27-й музеї заповідника "Переяслав".

– Невже і це ще не все? – запитав я Михайла Івановича і піймав його ствердний погляд.

– Якщо держава допоможе нам добудувати історичний музей на площі Возз'єднання, який будеється за нашої пайової участі вже майже 25 років, тоді ми нарешті втілимо нашу давню мрію про створення музею історії Київської Русі, якого досі не знає Україна.

Ми маємо на це всі підстави. Уже розкопано 11 давньоруських споруд XI–XII століть. Досліджено окольні вали завдовжки понад три кілометри, дитинець міста і чотири городища навколо Переяслава. Нині завершуємо реставрацію Воскресінської церкви, збудованої за наказом уродженця Переяслава Юрія Долгорукого. Тож у ній і намічено розташувати експозицію з історії Київської Русі.

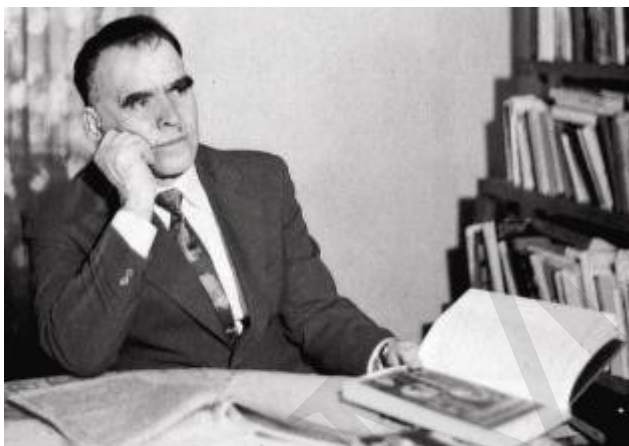
Я натякнув М. І. Сікорському на нинішні труднощі. Мовляв, економічні негаразди, зміна соціальних орієнтирів, певна байдужість до культури, деякі нинішні духовні перекося можуть загальмувати його справу, на що він відповів: нинішні труднощі – явище тимчасове. Уже підрастає молоде покоління, яке обов'язково наведе лад у державі і повернеться обличчям до святинь українського народу.

Я слухав Михайла Івановича і вкотре захоплювався його дивовижною енергією, умінням бачити перспективу у роботі не лише свого колективу. А він заглядав наперед десь на роки 10–15, і в тих планах було місце ще не одному диву, яке сколихне нашу пам'ять і спонукає пройнятися гордістю за нашу минувшину.

Розмова-сповідь, розмова-роздум... Вона текла і текла, збуджуючи найщемніші порухи серця. З висоти 80 літ є що оглянути й осмислити. Бо Михайло Іванович ніколи не плентався за життям. Він часом обганяв його, через що набив чимало гуль. Але й слави нажив – слави Творця і Подвижника. Бо дорога його була і є прямою. Як сонячний промінь, що пронизує хмари і спонукає до розвитку все живе на землі.

Хто зрозумів велич його життя, той низько і вдячно схиляє голову перед Подвижником і щиро бажає йому многая літа. Бо навіть найближчі його соратники не уявляють у майбутньому музейного містечка у Переяславі-Хмельницькому без М. І. Сікорського.

Тож хай врожайт'ся щедро і ще довго-довго Ваша музейна нива, Михайле Івановичу. Козацького здоров'я Вам і безхмарного неба.

Михайло Сікорський